

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ В УСЛОВИЯ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ПАЗАРИТЕ НА ФИНАНСОВИ ПРОДУКТИ И УСЛУГИ

Иванка Данева

Нов български университет-София

Резюме: В доклада се очертават съдържателните параметри на понятията финансово образование и финансова грамотност. Посочват се по-важните фактори, които въздействат върху нарастване значимостта на финансовата грамотност в сферата на финансовите продукти и услуги в т.ч. иновациите поради приложението на цифровите технологии и новите бизнес модели. Очертава се взаимовръзката финансова грамотност – цифровизация на финансовите пазари. След посочване на основните цифрови технологии и сферите на тяхното прилагане се очертават стъпките за повишаване на финансовата грамотност във връзка с цифровизацията, променящите се в най-голяма степен сфери на пазарите на финансови продукти и услуги, а също така и някои проблемни аспекти.

Ключови думи: финансови продукти и услуги, цифрови технологии, финансово образование, финансова грамотност

THE CHALLENGES TO FINANCIAL LITERACY IN THE DIGITALIZED MARKETS OF FINANCIAL PRODUCTS AND SERVICES

Ivanka Daneva

New Bulgarian University – Sofia, Bulgaria

Abstract: The report outlines the substantive parameters of the concepts of financial education and financial literacy. The most important factors affecting the growing importance of financial literacy in the field of financial products and services are indicated, including innovation due to the application of digital technologies and new business models. The interrelationship between financial literacy and financial markets digitalization is outlined. After indicating the main digital technologies and the areas of their application, the steps to increase financial literacy in connection with digitalization, the most changing areas of the markets of financial products and services, and also some problematic aspects are marked out.

Keywords: financial products and services, digital technologies, financial education, financial literacy

JEL classification: E44, G23, K20

Въведение

Финансовото поведение на индивида се обуславя както от обективни фактори – стабилност на икономиката, равнище и темп на нарастване на доходите на човек от

населението, обема на паричната маса, равнището на инфлацията, валутния курс, лихвения процент, достъп до кредит, обхват на мрежата за социална сигурност, така и от субективни – очаквания за икономическите перспективи пред страната, доверието във финансовите институции, желанието да се спестява и други. То е диференцирано за всеки човек и всяко домакинство, а това предполага и персонализиран мониторинг върху постигането на целите. С повишаване благосъстоянието на населението и развитието на финансовите пазари обективно се предпоставят възможностите на индивидите за избор измежду разнообразие от финансови инструменти. Периодът на финансовите и икономически кризи през последните десетилетия, а също така и бурно развиващата се дигитализация във финансовия сектор недвусмислено доказва, че финансовите познания все още не са на необходимото ниво и то в по-голяма степен при индивидите и това заедно с редица обективни икономически предпоставки оказва въздействие върху участието им на пазарите на финансови продукти и услуги.

Финансово образование и финансова грамотност – съдържателни характеристики

Финансовото образование е процес, посредством който потребителите на финансови продукти и услуги подобряват своето разбиране за финансовите продукти, концепции и риск и чрез информация, указания и обективен съвет развиват своите умения. На тази основа те придобиват увереност, че са запознати с финансовите рискове и възможности за информирани избори, знаят къде могат да получат съдействие и да предприемат други ефективни мерки с оглед подобряване на финансовото си благосъстояние. Следователно поведенските финанси са отправна точка при финансовото образование, а начините по които се вземат решения, отразяват индивидуалните характеристики на индивида. Финансовото образование обаче може да допринесе за промяна в нагласите и моделите на поведение. Заедно с това то е нещо повече от осигуряването на финансова информация и съвет, които могат да бъдат регулирани, какъвто е случаят със защитата на клиентите на финансовите институции, т.е. на потребителите в договорни отношения (OECD, 2005). Едно от средствата за това е законовата регулация, която освен да стимулира икономическия растеж, следва да осигурява защитата на потребителите, в чиято рамка се включват и механизмите по поддържане, които отчитат неадекватното им финансово образование или пасивното им поведение.

Тъй като за ефективното управление на финансовите средства начинът на прилагане на финансовите познания е също толкова важен колкото и образованието, финансовата грамотност не се свежда само до финансовото образование на човека. Последното е част от финансовата грамотност и основа за практическото приложение на пазарната информация за финансовите продукти и съпътстващите ги услуги. В широк аспект финансовата грамотност включва дизайна на финансовата система, характеристиките на търгуваните финансови инструменти, изискванията за разкриване на информация, практиките за продажба в условия на дигитализация на процесите, познаването на правата и задълженията при (преки или непреки) вложения във финансови продукти, съществуващите практики на обвързване на инвестиционното поведение с жизнения цикъл на човека, сферите на държавно регулиране и надзор в т.ч. регулирането на инвестиционните процеси и на емитираните финансови инструменти. Тя дава увереност на участника на финансовите пазари, че направеният

информационен избор е правилен. Това обаче не е достатъчно за формиране на отговорно финансово поведение, защото последното включва освен познания и опрелени навици.

Повишаването на финансовата грамотност е необходимо да е постоянен процес поради динамичните промени на финансовата среда, които на свой ред са обусловени предимно от нарастващата комплексност на пазарите, изменящите се потребности на населението от различни възрастови групи и увеличаващата се сложност на информацията.

Фактори, обективизиращи съвременното развитие на финансовата грамотност

Факторите, които са водещи по отношение нарастващата значимост на финансовата грамотност включват:

- *засилващото се пряко или опосредствано участие на индивидите на финансовите пазари;*

Въпреки икономическите кризи, предлаганите от банкови и небанкови финансови институции продукти и услуги, обхващат все по-голяма част от населението и от неговите активи. Наред с общата тенденция на усложняване на механизмите за търговия и на създаването от професионалисти продукти, съпътствани от съответните услуги, все по-сложни са и каналите за дистрибуция. Участието на индивидуалните инвеститори на финансовите пазари въздейства върху тези пазари в няколко основни направления: стимулира се търсенето на традиционни финансови продукти и услуги както и създаването на нови такива; изискванията за разкриване на ключова информация се изменят според потребността на потенциалните участници; стимулира се конкуренцията на финансовите пазари, което се отразява благоприятно върху ефективността на разходите на предлагащите финансови продукти и услуги и върху цената им за участниците; нараства комплексността при предоставяне на финансови продукти и услуги; регулацията се насочва според потребността от защита на инвеститорите в общия контекст на концепцията за защита на потребителите в дадена страна.

Индивидите могат да окажат значително въздействие върху икономиката на дадена страна, тъй като в качеството си на нетен доставчик на средства в макроикономически аспект те са непосредствено свързани с икономическия растеж в дългосрочна перспектива и допринасят за растежа на брутния вътрешен продукт в краткосрочен хоризонт. Това изисква в основата на конкретни политически решения да са икономическите постулати за съчетаване стимулите за текущото потребление с насърчаване на дългосрочните спестявания и инвестиции на индивидите и домакинствата. От гледна точка на спестяващите и инвестиращите обаче целите могат да бъдат различни: подобряване на личното и на семействата им благосъстояние в бъдещ период; създаване на предпоставки за поддържане на определен жизнен стандарт при реализиране на социалноосиурителни рискове, водещи до загуба на трудови или нетрудови доходи; стартиране на собствен бизнес или покриване на разходи за образование. Следователно дългосрочните последици от неефективността от управлението на средствата на индивидите и техните домакинства поради недостатъчна финансова грамотност могат да имат неблагоприятно отражение върху макроикономическото развитие, върху индивидите и техните семейства, а ако е върху значителна част от населението, това може да изисква адекватни мерки на социалната политика.

- *тенденцията на нарастване отговорността на индивидите за собственото им благополучие;*

Поради ограничаването на публичните разходи и повишената сложност на финансовите пазари в съвременните пазарни икономики нараства отговорността на индивидите за собственото им благополучие. Рискът от осъществяването на финансови дейности, а следователно и в определена степен риска за благоденствието на отделните индивиди и домакинства се носи от самите тях, което повишава отговорността им и необходимостта те да имат задълбочени финансови знания, подплатени с познания за прилаганите цифрови технологии, с оглед личната им защита срещу тези рискове. Отсъствието на финансова грамотност се свързва обикновено с недобри индивидуални финансови решения, свързани с вложения на капиталовите пазари и спестявания, с участие в капиталови пенсионни схеми, прекомерна задлъжнялост към банки (поради необслужване на големи кредити) и т.н. (Данева, И., 2016)

- *прилагане на риск базиран надзор върху финансовите институции и пазари;*

Ако се разгледат показатели, характеризиращи развитието на пазарите на банкови и небанкови продукти и услуги, ще се установи, че прилагането на благоразумността като регулативен принцип при институционалните инвеститори не само не се ограничава, но и при доброволните форми на спестяване е водещ. Тенденциите на постепенно преминаване към надзор, базиран на риска, означава промяна в концепцията на надзорната дейност, при която за участниците на тези пазари е особено важно да обосноват аргументирано инвестиционните си решения и да „разчитат“ сигналите на пазара. Прилагането на риск базиран надзор води до нарастване значимостта на разкриването на достатъчна за вземане на инвестиционно решение информация за инвестициите и за свързаните с тях рискове, а също така и на съответното равнище на финансова грамотност за анализ на тази информация.

- *разкриването на публично достъпна достоверна информация с оглед инвестиционни решения и засилване на информационната асиметрия;*

Една от основните цели на регулаторната рамка в сферата на финансовото посредничество е осигуряването на възможно най-пълна и изчерпателна информация с правен и финансово-икономически характер за осигурените лица с цел вземане на информирано инвестиционно решение. Регулаторните изисквания за разкриване на информация трябва да включват минимално необходимата информация, която дава възможност за равен старт при вземане на решение за инвестиране. Затова и представяната информация трябва да бъде в най-голяма степен обективна, разбираема, понятна за лицата, да се изчислява по общоприет начин (вкл. показателите за доходност и риск) и да не въвежда в заблуждение нейните потребители. Вземането на информирано инвестиционно решение се предопределя от финансовата грамотност, от склонността към риск на индивида, етапа от неговия жизнен цикъл, придобитите практически умения в т.ч. и тези за прилагане на отделни цифрови приложения.

Обективно съществуващата информационна асиметрия между участниците на финансовите пазари е възможно да се засили поради фактори, някои от които са споменати по-горе. Нейното ограничаване е важно за благосъстоянието на домакинствата и за икономиката на страната като цяло и е „вписано“ в регулативната рамка, но съвсем не се изчерпва с нея. В условия на разнообразяване както на финансовите институции, така и на предлаганите от тях инвестиционни възможности, финансовата грамотност допринася за ограничаване на информационната асиметрия и следва да е „постоянно развиваща се“ като включва не само познаване на продуктите и услугите, но и на разходите и рисковете,

свързани с тях, при вземането на информирано решение, както и на начините за участие на финансовите пазари.

- *иновации на финансовите пазари, свързани с цифровите технологии и новите бизнес модели;*

От една страна, развитието на информационните технологии (дигитализацията) в съвременния свят дава възможност за пряк и бърз достъп до финансови продукти и услуги, а също така и до информация на нарастващ брой хора без значение в кой регион се намират в страната или в чужбина. От друга страна дигитално активните потребители на финансови продукти и услуги могат да повишават финансовата си грамотност чрез новите и разнообразни възможности на цифровите технологии. Поради трудностите за адекватна регулация на нетрадиционните канали на дистрибуция обаче технологичните иновации увеличават рисковете от измама, на които могат да са изложени индивидите. Затова идентификацията на допълнителните рискове, с които са свързани дигиталните финансови продукти и услуги, следва да е неразделна част от повишаването на финансовата и дигитална грамотност. Съчетаването на финансовите познания с познаването на цифровите технологии е съществен фактор, обуславящ инвестиционното поведение на индивидите в съвременния свят.

- *трайните тенденции на застаряване на населението и потребността от развитие на регионите;*

Застаряването на населението е обективно протичаща тенденция в световен мащаб и се превръща все повече в предмет на широк политически дебат поради многостранното му отражение върху всички аспекти на живота в периода на двойния екологичен и цифров преход. Инвестирането във финансови знания, умения и компетенции на хората представлява част от ответните действия на предизвикателствата, свързани със застаряването на населението (ЕС, 2021, р.5). Финансовата грамотност за възрастни разкрива възможности за обоснован избор на информация, инструменти и пазари при широка достъпност на финансовите пазари, продукти и услуги посредством цифровите технологии, за преодоляване на информационната асиметрия и оценка на риска от тяхна страна. Цифровата свързаност подпомага отдалечените райони да получат достъп до качествено финансово образование и до финансовите пазари.

- *провежданата държавна политика за повишаване на финансовата грамотност.*

Нарастването на финансовата грамотност е последователна политика в съвременните пазарни икономика, максималната ефективност от която изисква пълна съгласуваност и правилно балансиране на отговорностите на отделните държавни институции, на мениджмънта на банковите и небанкови институции и на индивидите. Държавните институции имат решаващо място при формулиране и осъществяване на политиката за повишаване на финансовата грамотност. Съчетаването на провежданата политика с адекватна регулация и надзор ще доведе в крайна сметка до положително въздействие върху публичните и личните финанси. За да се увеличи финансовата грамотност на населението е важно да се определят основните насоки.

Всички тези фактори обуславят инвестиционното поведение на индивида и разумните от негова гледна точка финансови решения. Затова информираността, знанията, уменията и нагласите на инвеститорите дефинират финансовата им грамотност и поведението им на финансовите пазари с крайна цел постигане на финансово благополучие чрез вземане на

правилните за тях инвестиционни решения. При това за различните видове инструменти, използвани за спестяване, е необходимо различно равнище на финансови познания и умения. Може да се посочи, че индивидуалните участници на финансовите пазари все още имат да навакват, докато институционалните инвеститори, които „по занятие” управляват „чужди” пари, не само следят и прилагат иновациите на пазарите и дигиталните трансформации, но и се стремят да ги прогнозират. Липсата обаче на основни финансови познания не дава възможност на индивидите да участват на финансовите пазари, разгледани в най-широк смисъл, независимо дали пряко или чрез институционални инвеститори, с ясното разбиране на действията си и на последствията от тях, а непознаването на цифровите приложения на дигиталните технологии ограничава техния достъп до информация, продукти и услуги.

Проблемни аспекти на финансовата грамотност при иновации посредством цифровизация и нови бизнес модели

Най-често иновациите посредством цифровизацията във финансовия сектор се свързват с т.нар. Финтех (Fintech) технологии. За инвеститорите обаче тези разработки представляват най-новата еволюция на процес на структурно развитие, свързан с либерализацията на ограниченията за навлизане на частния капитал в сектора на финансовите услуги през 80-те и 90-те години на миналия век.

„Финтех“ се свързва с бързото развитие на финансовите услуги, които до голяма степен се движат от цифровите технологии, но за този термин не е налице точно практико-приложно дефиниране. В някои случаи Fintech е синоним на фирми, предоставящи някоя от основните технологии или услуги, и често се свързва само със стартиращи компании. ИмPLICITното предположение обаче, че финтех фирмите са стартиращи компании, пренебрегва голям брой утвърдени доставчици на финансови услуги, които прилагат тези нови цифрови технологии или предлагат подобни услуги. В други приложения на понятието не се откроява цифровата технология от финансовите услуги, към които тя се прилага. Освен това повечето дефиниции насочват към нови технологии, иновации, а уточнението на „нови технологии“ често пропуска иновациите, които разчитат на съществуващи технологии, като цифрови и мобилни плащания. По същия начин, фокусът върху технологиите потенциално пренебрегва разработките, свързани повече с иновациите в бизнес моделите, като например появяващите се платформи (P2P) peer-to-peer (децентрализирани платформи, при които две лица си взаимодействат-споделят достъп до файлове и периферни устройства - директно без необходимост от централен сървър или посредничеството на трета страна).

Понятието Fintech се разглежда като: включващо „финансиране, осигурено от нови технологии“ (EU Parliament, 2016); иновации във финансовите технологии (US National Economic Council, 2014); цифрово активирани финансови иновации (FSB, 2017); „нововъзникващи цифрови технологии, възприети във финансовата индустрия“; нововъзникващи иновации, включващи използването на цифрови технологии за предоставянето на финансови услуги (OECD, 2017). Определението на Financial Stability Board (FSB) за „цифрово активирана финансова иновация“ взаимнообвързва обективно различните иновации със съответната им икономическа функция, но не разграничава иновативните технологии като например преносимите устройства и иновации във финансовите услуги (например електронната търговия). Ако целта е да се обхванат всички финансови иновации, резултативни от използването на цифрови технологии, тогава повечето дефиниции ще бъдат недостатъчни.

Определението, използвано от Международната организация на комисиите по ценни книжа (IOSCO) за „разнообразие от иновативни бизнес модели и нововъзникващи технологии, които имат потенциала да трансформират индустрията на финансовите услуги“ (IOSCO, 2017), изрично признава както нововъзникващите технологии, така и новите бизнес модели, но не признава връзките между двете. Предложената от тази международна организация дефиниция поставя на една основа финансовите приложения и новите технологии, без да признава както приложенията на данни и анализи към застраховането или значението на цифровите валути, захранвани от блокчейн технологията, приложенията за плащанията, така и определени нови технологии, които могат да се използват от доставчиците на финансови услуги като например използването на биометрична технология в приложения за киберсигурност.

Очевидно е, че нито една от тези дефиниции и класификации не признава всички прилагани приложения на цифровите технологии към финансовите услуги. Освен това липсва използването на технология за подобряване на ефективността на вътрешните процеси, съответствието с нормативните изисквания и комуникациите, а включването на такива приложения в дискусиата за променящата се финансова среда е необходимо. Финтех разграничава появяващите се нови технологии, техните приложения и цифровата обработка в сферата на финансовите услуги и най-подходящите аспекти, които са повлияни от тези тенденции. Заедно с това въздейства върху широк спектър от проблеми: цели на финансовата политика, включително структура и стабилност на пазара; защита на потребителите; финансово образование и финансова грамотност. Може да се твърди, че като цяло Fintech включва не само прилагането на нови дигитални технологии към финансовите услуги, но и разработването на бизнес модели и продукти, които разчитат на тези технологии и по-общо на цифрови платформи и процеси.

Недостатъците на дефинициите Fintech подчертават необходимостта от разработване на по-всеобхватна рамка, която да помогне за ориентиране като цяло относно проблемите на цифровизацията на финансовите услуги. Освен задължителното разбиране на отделните цифрови технологии следва да познава и отражението им върху бизнес моделите, организационните процеси и т.н.

Прилагането на нови цифрови технологии се отразява чувствително върху ключови аспекти на финансовите дейности и услуги. Дигиталните технологии в сферата на финансите са свързани с приложения в редица финансови дейности: плащания, планиране, кредитиране и финансиране, търговия и инвестиции, осигуряване и застраховане, сигурност, операции и комуникации. Те могат да бъдат представени по следния начин:

Финансови дейности и услуги/дигитална технология	Плащания и услуги	Консултации и планиране	Инвестиране и търговия	Заемане и финансиране	Застраховане и осигуряване	Сигурност	Оперативност	Комуникации
Distributed ledger Technologie(DLT) или блокчейн	x	x	x	x	x	x	x	x
Big data (Бази)	-	x	x	x	x	x	x	x

данни)								
Internet of things (IoT)	-	-	-	-	x	-	-	x
Cloud computing (облачни системи)	-	-	-	x	-	-	x	-
Artificial intelligence (AI) Изкуствен интелект	-	x	x	-	x	-	-	x
Biometric technologie (Биометрични технологии за разпознаване)	-	-	-	-	x	x	-	-
Augmented/Virtual reality (Разширена/виртуална реалност)	-	x	x	-	-	-	o	x

Видно е, че в сферата на финансовите услуги в посочените по-горе дейности се прилагат няколко нови и нововъзникващи дигитални технологии като: блокчейн или (Distributed ledger Technologie-DLT), обработка на големи бази данни (Big Data), интернет(Internet of things-IoT), облачни системи (Cloud computing), изкуствен интелект (Artificial intelligence-AI), биометрични технологии за разпознаване (Biometric technologie) и разширена/виртуална реалност (Augmented/Virtual reality).

Знанията на потребителите на финансови услуги за въздействието и последиците от прилагането на цифрови технологии в съответната сфера може да се осъществява в следната последователност:

- запознаване с дадена технология;
- разглеждане на приложенията на съответната технология и на засегнатите от тях аспекти в сферата на финансовите продукти и услуги;
- разглеждане на конкретно/конкретни приложение/приложения на дадена технология;
- характеристика на въздействията на конкретното/конкретните приложение/приложения и на последиците от прилагането им;
- анализ на въздействията на конкретните дигитални приложения – например отражението върху киберсигурността, и как тези промени се съчетават с поставените конкретни финансови цели.

Текущият напредък в телекомуникациите и компютърните технологии има особено силно въздействие върху трансформацията на финансите в следните основни направления: значително подобряване на качеството и скоростта на обработка; намаляване на разходите за информация и за транзакции. Тези промени резултират както при доставчиците, така и при потребителите на финансови продукти и услуги. Прилагането на тези нови и нововъзникващи технологии в сферата на финансовите услуги е с потенциал за въздействие и върху

финансовата среда – бизнес модели, продуктов дизайн, конкуренция, оперативна ефективност, посредничество, достъпност, ангажираност на потребителите, скорост, автоматизация, анализи, поверителност и прозрачност, риск по отношение на цифровата сигурност. Тъй като технологичните иновации повишат ефективността, те ще продължат да водят до значителни промени в начина, по който работят доставчиците на финансови услуги и ще имат значителни последици (свързани с цената и сигурността на услугите) за финансовите потребители, включително микро- и малките предприятия.

Запознаването с технологичните иновации може да се започне с договарянето на покупко-продажба на финансови продукти. Известно е, че финансовите транзакции могат да се осъществяват на двустранна или многостранна основа, пряко между контрагенти или чрез пазари, или непряко посредством финансово посредничество. Последното е процес, включващ дейности по създаването на продукти и услуги и дейности по разпространението им до крайни потребители и в широк смисъл технологичният прогрес (включващ техническите аспекти на цифровизацията и иновациите на Fintech) влияе върху редица негови страни. „Икономиката” на процеса на финансово посредничество се променя под въздействието на развиващите се цифрови „производствени” функции, въплътени в цифрови продукти и продавани по цифрови канали.

Комбинираният ефект от дерегулация и прилагане на цифрови технологии изменя конкуренцията при създаването и дистрибуцията на финансови продукти, води както до резултатно използване на информацията с оглед разработване на персонализирани продукти към определена целева клиентска група така и/или до навлизане на нови конкуренти вкл. нетрадиционни с по-гъвкави условия и подобро качество.

Бързото нарастване на електронни канали за доставка позволява на финансовите институции достъп до нови клиенти без необходимост от физическо присъствие. Заедно с това потребителите са все по-осведомени не само относно финансовите продукти и услуги, но и относно технологиите, така че чувствително се ограничават вида и броя на дейностите, които е необходимо да се осъществят в непосредствена физическа близост до доставчика. Тази тенденция се прилага отдавна при оборотите на едро, но за оборотите на дребно тя е в процес на утвърждаване поради широкия достъп до интернет и до други електронни канали за доставка. Паралелно с растежа на ролята на технологиите финансовата грамотност помага на потребителите за: по-адекватното разбиране на финансовите пазари, продукти и услуги; намаляване на разходите за търсене; за по-лесното и по-бързо получаване на информация за алтернативни продукти и услуги и за техните доставчици.

Предоставяната на участниците на финансовите пазари информация трябва да е коректна, ясна, неподвеждаща и да е достатъчна за вземане на информирани решения. Затова дигитално активната част от населението трябва да е и финансово грамотна, за което е нужно да се разработят и изпълняват специално създадени за дигитална среда образователни програми. Това следва да се съпътства с установена и променяща се регулаторна рамка така, че интересите на потребителите на финансови услуги при използването на новите технологии и технологични решения да бъдат по-ефективно защитени.

Заклучение

Усвояването на базисни финансови познания започва от образователната система, развива се чрез информация, предоставяна посредством различни комуникационни канали –

интернет страници, медии, организирани на курсове и семинари, срещи с потенциалните инвеститори, в процеса на покупко-продажбата на продуктите и услугите, и т.н., посредством които се разширяват знанията относно методически и практически аспекти на предлаганите финансови продукти и услуги.

Факторите, обективизиращи засилващата се взаимовръзка между финансовата грамотност и финансовите пазари, са засилващото се участие на индивидите на тези пазари, нарастването на отговорността на индивидуалите инвеститори за собственото им благополучие и прилагането на риск базиран надзор, разкриването на информацията и информационната асиметрия, иновациите на финансовите пазари и застаряването на населението и потребността от развитие на регионите, следваните държавни политики за повишаване на финансовото образование и грамотност.

Измежду тези фактори следва да се открие дигитализацията на финансовите продукти и услуги, която е един от основните канали за повишаване на финансовата грамотност сред различните групи на обществото, но и изисква определено равнище на финансови знания. Съвременните иновации във финтех имат пряко и косвено въздействие и продължават да водят до структурни промени във финансовите пазари. Тези процеси са от решаващо значение за осъществяването на икономически реформи, за реализирането на иновации в т.ч. чрез дигитализацията и реализирането на концепцията за устойчиви и отговорни инвестиции.

Използвана литература

1. Данева, И.(2016). Капиталовото осигуряване за адекватни и устойчиви пенсии. С., 135-137
2. EU Parliament (2017). Report on FinTech:the influence of technology on the future of the financial sector. (2016/2243(INI),8-9.
www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPARL&reference=PE-597.523&format=PDF&language=EN&secondRef=01
3. ЕС.(2021). Зелена книга относно застаряването на населението.
<https://op.europa.eu/bg/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>
4. FinTech Issues Group Interim (2017). Understanding the Digitalization of Financial services:a Framework for regulators. p.3,
[www.oecd.org/document/DAF/CMF\(2017\)6/en/pdf](http://www.oecd.org/document/DAF/CMF(2017)6/en/pdf)
5. IOSKO (2017). Research Report on Financial Technologies (Fintech),p.2
www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD554.pdf
6. OECD (2005). Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness. Recommendation of the Council,p.3.
<https://www.oecd.org/finance/financial-education/35108560.pdf>
7. OECD (2017). Digital Economy Outlook
<https://www.oecd.org/digital/oecd-digital-economy-outlook-2017-9789264276284-en.htm>
8. US National Economic Council (2014).Reports.
<https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/obamawhitehouse.archives.gov/files/documents/A%20Framework%20for%20FinTech%20FINAL.pdf>